EIROPAS KOMISIJA

Briselē, 11.7.2011
COM(2011) 430 galīgā redakcija

# KOMISIJAS ZIŅOJUMS

## par Padomes Lēmuma 2005/387/TI par informācijas apmaiņu, riska novērtējumu un kontroli attiecībā uz jaunām psihoaktīvām vielām darbības novērtējumu

{SEC(2011) 912 galīgā redakcija}

**KOMISIJAS ZIŅOJUMS**

**par Padomes Lēmuma 2005/387/TI par informācijas apmaiņu, riska novērtējumu un kontroli attiecībā uz jaunām psihoaktīvām vielām darbības novērtējumu**

## 1. IEVADS

Jaunu psihoaktīvu vielu[1] plaša izplatība notiek ārkārtīgi strauji. Eiropola un Eiropas Narkotiku un narkomānijas uzraudzības centra (*EMCDDA*) 2010. gada ziņojumā ir teikts, ka iedibinātās jaunu psihoaktīvu vielu uzraudzības, apkarošanas un kontroles metodes sāk zaudēt efektivitāti, jo tirgū aizvien ātrāk nokļūst jaunas vielas, kuras var izplatīt daudz sarežģītākos veidos[2].

Ar Padomes Lēmumu 2005/387/TI par informācijas apmaiņu, riska novērtējumu un kontroli attiecībā uz jaunām psihoaktīvām vielām[3] (turpmāk tekstā — Padomes lēmums), ko pieņēma 2005. gada 10. maijā, izveido ES līmeņa sistēmu, ar kuru paredzēts regulēt šīs jaunās narkotiskās un psihotropās vielas, kuras nonāk Eiropas tirgū. Tas ietver informācijas apmaiņu starp dalībvalstīm par šādām vielām (agrīnās brīdināšanas sistēma), vielu riska novērtējumu un vajadzības gadījumā to kontroles pasākumu un krimināl sodu[4] piemērošanu visā ES.

Šis novērtējums ir veikts, pamatojoties uz ES Narkomānijas apkarošanas rīcības plānā 2009.–2012. gadam[5] ietverto ieteikumu Komisijai novērtēt, kā darbojas šis Padomes lēmums, un pēc vajadzības izdarīt tajā grozījumus. *EMCDDA*, tā zinātniskā komiteja un Eiropols palīdzēja Komisijai veikt novērtējumu. Papildu informāciju sniedza arī dalībvalstis, piedaloties aptaujā (turpmāk tekstā — aptauja)[6].

Novērtējumā uzsvērts, ka pēdējo trīs gadu laikā ir krasi mainījies jaunu psihoaktīvu vielu tirgus, proti, ievērojami palielinājies jaunatklāto vielu skaits, dažādība un izplatības kanālu veidi. Tajā secināts, ka minētais Padomes lēmums nav piemērots instruments šo jauno problēmjautājumu risināšanai. Tāpēc Komisija aicina Eiropas Parlamentu un Padomi

---

1 Saskaņā ar Padomes lēmuma definīcijām (3. pants) „jauna psihoaktīva viela" ir jauna narkotiska viela vai jauna psihotropa viela tīrā formā vai preparātā; „jauna narkotiska viela" ir viela tīrā formā vai preparātā, kas nav uzskaitīta atbilstīgi 1961. gada Apvienoto Nāciju Organizācijas Vienotajai konvencijai par narkotiskajām vielām un kas var sabiedrības veselībai radīt līdzvērtīgus draudus kā vielas, kas uzskaitītas minētās konvencijas I, II vai IV sarakstā; „jauna psihotropa viela" ir viela tīrā formā vai preparātā, kas nav uzskaitīta atbilstīgi 1971. gada Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijai par psihotropajām vielām un kas var sabiedrības veselībai radīt līdzvērtīgus draudus kā vielas, kas uzskaitītas minētās konvencijas I, II, III vai IV sarakstā.

2 *EMCDDA* un Eiropola 2010. gada ziņojums par Padomes Lēmuma 2005/387/TI īstenošanu, 15. lpp.

3 OV L 127, 20.5.2005., 32.–37. lpp.

4 Dalībvalstīm jāveic vajadzīgie pasākumi, pildot savus pienākumus saskaņā ar 1971. gada ANO Konvenciju par psihotropajām vielām un 1961. gada ANO Vienoto konvenciju par narkotiskajām vielām (Padomes lēmuma 9. pants). Šie pienākumi ir noteikti 1988. gada ANO Konvencijas pret narkotisko un psihotropo vielu nelegālu apriti 3. pantā: „katra Puse veic nepieciešamos pasākumus, lai tās nacionālajos normatīvajos aktos par noziedzīgiem nodarījumiem, kas ir izdarīti tīši, tiktu noteikta" jebkuras narkotiskās vai psihotropās vielas ražošana, izgatavošana, izplatīšana, pārdošana, piegādāšana, pārvadāšana, importēšana, eksportēšana, glabāšana vai iepirkšana.

5 OV C 326, 20.12.2008., 7.–25. lpp.; 69. darbība.

6 Kopsavilkuma ziņojumu par aptaujas rezultātiem sk. pielikumā (7. iedaļa).

piedalīties debatēs par ES tiesību aktu stiprināšanas metodēm, lai Komisija 2012. gadā, iespējams, varētu iesniegt jaunus tiesību aktu priekšlikumus.

## 2. ES PROBLĒMJAUTĀJUMS — JAUNU PSIHOAKTĪVU VIELU UZPLAUKUMS

Pēdējo piecu gadu laikā dalībvalstis ir paziņojušas par 115 psihoaktīvām vielām[7], izmantojot informācijas apmaiņas mehānismu[8], kas izveidots ar Padomes lēmumu. Laikā no 2005. līdz 2008. gadam dalībvalstis nemainīgi ziņoja par 10–15 jaunām vielām gadā, taču, sākot no 2009. gada šo paziņojumu skaits ir ievērojami palielinājies.

Tiesa, daudzas jaunās psihoaktīvās vielas ietilpst kādā noteiktā ķīmisko vielu grupā un līdzinās tām vielām, kuras kontrolē valsts līmenī. Dažas no tām ir izstrādājumi, kas sastāv no augu un sintētiskiem savienojumiem, un dažādās dalībvalstīs sastopami tādā vai citādā maisījumā. Kā piemēru var minēt Spice — marihuānai līdzīgas iedarbības maisījumu, kas sastāv no augu un sintētiskiem kanabinoīdiem[9]. Šādas vielas nav viegli identificēt un regulēt, jo to dažādībai nav robežu un tirgū pārāk ātri parādās jaunas vielas, kuras aizstāj kontrolētās vielas.

Lielu daļu šo vielu izgatavo komerciālās laboratorijās, iespējams, Āzijā[10], un tās parasti ir lētākas nekā nelegālās narkotikas. Kaut arī tās ir legālās narkotikas (t. s. legālās apreibinošās vielas)[11] un tādējādi rada iespaidu, ka tās lietotājiem nenodara nekādu ļaunumu, šīs vielas tomēr var kaitēt sabiedrības veselībai tikpat ļoti kā nelegālās narkotikas, kas uzskaitītas sarakstos, kas pievienoti Apvienoto Nāciju Organizācijas konvencijās par narkotiskajām vielām un psihotropajām vielām. Bieži vien nav zināms, kādi savienojumi ir to sastāvā un kāda ir to iedarbība, tāpēc tās var būt toksiskas, izraisīt atkarību un nodarīt ilgstošu kaitējumu. Lietotājiem galvenie informācijas avoti par iespējamo iedarbību un riskiem ir tīmekļa vietnes un internetā publicētie narkotiku lietotāju ieraksti. Šīs vielas pārsvarā tirgo īpašos veikalos un internetā, kā arī tās pārdod nelegālo narkotiku tirgoņi.

Specializētie veikali, kuros tirgo jaunas psihoaktīvas vielas, daudzus gadus pastāvēja tikai dažās dalībvalstīs. Tomēr pēdējo divu gadu laikā tie visai strauji iekarojuši vairākas citas valstis, tostarp Poliju, Īriju un Rumāniju. ES nav kopīgas pieejas specializēto veikalu regulēšanai, taču vienā valstī pieņemtie lēmumi par tiem var lielā mērā atsaukties uz pārējo dalībvalstu politiku.[12].

---

7 Paziņoto vielu, veidu un tendenču sadalījumu sk. pielikumā (4. un 7. iedaļa).

8 *EMCDDA* un Eiropola agrīnās brīdināšanas sistēma, kurā iesaistītas visas dalībvalstis.

9 *Spice* Eiropā pirmoreiz nonāca 2006. gadā un kļuva populāra 2008. gadā. Neviens no *Spice* savienojumiem atsevišķi nav narkotiska viela; www.emcdda.europa.eu/publications/thematic-papers/spice

10 Jo īpaši Ķīnā un Indijā.

11 „Legālās apreibinošās vielas" ir vienots termins starptautiski neregulētiem psihoaktīviem savienojumiem vai no tiem veidotiem izstrādājumiem, kuru nolūks ir imitēt zināmu (ierastu) narkotiku iedarbību un kas nereti radīti ar nolūku apiet pašreizējo narkotiku kontroli. Termins attiecas uz visdažādākajām sintētiskām un no augiem iegūtām vielām un izstrādājumiem, tostarp „pētniecības ķīmiskām vielām", „naktsklubu tabletēm", „augu apreibinošām vielām" u. c., ko parasti tirgo internetā vai specializētajos apreibinošo vielu veikalos, kuras reklamē ar agresīvām un atjautīgām mārketinga stratēģijām un dažos gadījumos tīšām maldīgi marķē tā, ka faktisko savienojumu nosaukumus aizstāj sastāvdaļas, kas it kā ir to sastāvā. „Legālo apreibinošo vielu" tirgus ir īpašs ar to, ka piegādātāji prot zibenīgi apiet narkotiku kontroli, piedāvājot citus izstrādājumus aizliegto vietā.

12 Piemēram, Polijas iestāžu nesen veiktie intervences pasākumi vairāk nekā 1300 apreibinošo vielu veikalos, kā rezultātā tirgotāji tamlīdzīgus veikalus atvēra kaimiņvalstī Čehijā.

*EMCDDA* 2010. gadā veica nelielu aptauju[13], kurā apzināja 136 veikalus, kas tirgo jaunas psihoaktīvas vielas. Vairums šo veikalu atrodas Nīderlandē, Apvienotajā Karalistē un Vācijā, kaut arī vismaz pieci atrodas Polijā, Francijā un Ungārijā.

Jaunas psihoaktīvas vielas daudzējādi ietekmē dalībvalstis, kuras izmanto dažādus tiesību aktus, jo īpaši narkotiku kontroles un zāļu jomā, lai kontrolētu vai regulētu jaunu psihoaktīvu vielu izgatavošanu, pārdošanu un glabāšanu. Tāpat to rīcībā ir tiesību akti, kuru pamatā ir vairākas ES līmeņa direktīvas un regulas[14] pārtikas nekaitīguma[15], patērētāju aizsardzības, bīstamo vielu un izstrādājumu jomā[16]. Tomēr dažas jaunās psihoaktīvās vielas tirgo, piemēram, ar apzīmējumu „nav paredzētas cilvēku uzturam", lai apietu tiesību aktus narkotiku jomā[17].

## 3. PADOMES LĒMUMA MĒRĶI UN DARBĪBAS JOMA

2005. gada 10. maija Padomes lēmumu pieņēma, pamatojoties uz Līguma par Eiropas Savienību (trešā pīlāra) bijušo 29. pantu, bijušo 31. panta 1. punkta e) apakšpunktu un bijušo 34. panta 2. punkta c) apakšpunktu[18]. Tas bija jādara, lai dalībvalstis varētu efektīvi regulēt aizvien lielāku daudzumu psihoaktīvo vielu, piemērojot tām ES līmeņa kontroles pasākumus.

Padomes lēmumā ir noteikta kārtība, kādā jaunai psihoaktīvai vielai piemēro kontroles pasākumus, un tā ietver sešus posmus: 1) dalībvalsts sniedz informāciju par jaunu vielu savā tirgū; 2) Eiropols un *EMCDDA* sadarbībā ar Eiropas Zāļu aģentūru (*EMA*) sagatavo kopīgu ziņojumu un iesniedz to Padomei; 3) Padome pieprasa *EMCDDA* veikt riska novērtējumu; 4) *EMCDDA* iesniedz riska novērtējumu Padomei un Komisijai; 5) Komisija iniciatīvu par kontroles pasākumiem iesniedz Padomei; 6) Padome pieņem lēmumu par to, vai attiecīgajai vielā jāpiemēro kontroles pasākumi un vai jānosaka pienākums ieviest krimināltiesiskus pasākumus. Kopš 2005. gada šī kārtība ir izmantota tikai 2 reizes, proti, 2007. gadā Padome nolēma kontroles pasākumus piemērot BZP[19] un 2010. gadā — mefedronam.[20].

Padomes lēmuma darbības joma tiek definēta pēc analoģijas ar narkotiku kontroles sistēmas darbības jomu, kas noteikta ANO konvencijās par narkotiskajām vielām, kuru paredzēts

---

13 *EMCDDA*, 2010. gada ziņojums par narkomānijas problēmu Eiropā, 92.-93. lpp.

14 Pārskatu par šiem ES tiesību aktiem sk. pielikumā (5. iedaļa).

15 Dažas jaunas psihoaktīvas vielas var uzskatīt par pārtiku, jo jebkuru vielu, ko uzņem iekšķīgi, uzskata par pārtiku un regulē tā, kā noteikts tiesību aktos pārtikas nekaitīguma jomā (2. pants Eiropas Parlamenta un Padomes 2002. gada 28. janvāra Regulā (EK) Nr. 178/2002, ar ko paredz pārtikas aprites tiesību aktu vispārīgus principus un prasības, izveido Eiropas Pārtikas nekaitīguma iestādi un paredz procedūras saistībā ar pārtikas nekaitīgumu).

16 Kaut arī tiesību aktos zāļu jomā noteikts, ka glabāšana personīgai lietošanai nav krimināpārkāpums, saskaņā ar daudziem tiesību aktiem narkotiku kontroles jomā tas tomēr ir krimināpārkāpums. Tiesību akti pārtikas nekaitīguma un patērētāju aizsardzības jomā pieprasa ražotājiem apliecināt savu izstrādājumu nekaitīgumu.

17 Mefedronam, kam 2010. gada 2. decembrī tika noteikti kontroles pasākumi visā ES (OV L 322, 20.12.2010., 44. lpp.), tika tirgots kā „augu barības viela", taču citi izstrādājumi tiek pārdoti kā, piemēram, "vannas sāļi" vai "gaisa atsvaidzinātāji".

18 Šie panti attiecas uz policijas un tiesu iestāžu sadarbību krimināllietās un tādu pasākumu pieņemšanu, kas nosaka obligātus noteikumus attiecībā uz noziedzīgu nodarījumu elementiem un sodiem, ko piemēro narkotiku nelegālas tirdzniecības jomā. Padomes lēmuma juridisko pamatojumu apstrīd Lisabonas Līgums, ar kuru ir atcelts LES bijušais 34. panta 2. punkta c) apakšpunkts, kurā bija definēti iemesli, kādēļ vielai tiek noteikti kontroles pasākumi. Lēmumu par kontroles pasākumu piemērošanu mefedronam var pieņemt tikai tad, ja tiek saglabāts trešā pīlāra *acquis*.

19 1-benzilpiperazīns.

20 4-metilmetkatinons.

piemērot ES līmenī[21]. Lēmums attiecas uz vielām, kas nav iekļautas šo konvenciju sarakstos, bet var radīt līdzvērtīgus draudus sabiedrības veselībai. Tas neattiecas uz narkotisko vielu prekursoriem[22] vai vielām, ko izmanto zāļu ražošanai[23]. Ar Padomes lēmumu nav paredzēts aizvietot dalībvalstu tiesību aktus par jaunām psihoaktīvām vielām, bet gan regulēt vielas, kas nodara vai var nodarīt kaitējumu visā ES.

## 4. PADOMES LĒMUMA DARBĪBA

2010. gadā tika ziņots par rekordlielu skaitu jaunu vielu (41), kas ir vairāk nekā viena trešdaļa no visām vielām, par ko kopumā ziņots kopš 2005. gada. Šie daudzie paziņojumi liecina ne tikai par to, ka ES straujos tempos nonāk aizvien vairāk vielu, bet arī par to, ka dažās dalībvalstīs ir uzlabojušās ziņošanas spējas. 75 % no visiem pirmreizējiem ziņojumiem par jaunām vielām tika saņemti no piecām valstīm, no kuriem vienu trešdaļu ziņojumu iesniedza Apvienotā Karaliste, kas atspoguļo Apvienotās Karalistes lielās ziņošanas un identifikācijas iespējas[24]..

Tā kā ne visas dalībvalstis izmanto proaktīvu pieeju (veicot pārbaudes pirkumus internetā un specializētajos veikalos), tirgū var būt vairāk jaunu vielu nekā ziņots.

Līdz šim, apkopojot dalībvalstu paziņojumus, ir publicēti trīs kopīgi ziņojumi: par mCPP[25] (2006. gads), BZP (2007. gads) un mefedronu (2010. gads). Pēc kopīgiem ziņojumiem par BZP un mefedronu tika veikts riska novērtējums[26].

BZP un mefedrona riska novērtējumi liecināja, ka attiecībā uz šīm vielām jāpiemēro kontroles pasākumi. Abos ir izteikti secinājumi, ka šīs vielas apdraud veselību un sabiedrību, kaut arī ir atzīts, ka trūkst pietiekamu zinātnisku pierādījumu par nopietnu un ilgstošu ietekmi uz veselību, nāves gadījumiem, patēriņa veidiem un izplatību.

Padomes lēmumā paredzēts, ka, pamatojoties uz riska novērtējuma rezultātiem, Padome drīkst pieņemt lēmumu par kontroles pasākumu piemērošanu attiecīgajai vielai un par pienākumu ieviest krimināltiesiskus pasākumus. Nepietiekama pasākumu veidu dažādība (t. i., ja vienīgais pasākums ir kriminālsodi) atspoguļo ANO konvenciju par nelegālajām narkotikām mehānismu. Novērtējot vielas (BZP un mefedronu), abos minētajos gadījumos Komisija ierosināja un Padome piekrita[27] tām piemērot kontroles pasākumus, kas dalībvalstīm noteica

---

21 3. panta b) un c) punkts.

22 Ķīmiskās vielas, ko izmanto narkotiku izgatavošanai.

23 7. panta 3. punkts.

24 Sk. pielikumu (4. iedaļa).

25 1-(3-hlorfenil) piperazīns.

26 mCPP neiekļāva novērtējumā tāpēc, ka šo vielu izmanto zāļu ražošanā. To arī nevarēja uzraudzīt farmakovigilances sistēmas ietvaros. Padomes lēmumā nav paredzēta tādu vielu uzraudzība, kas nav iekļautas riska novērtējumā, taču trešo valstu ziņojumos norādīts, ka mCPP joprojām ir sastopams tirgū kā patstāvīga viela vai ekstazī tabletēs. Farmakovigilances sistēma ir process, kurā notiek zāļu nekaitīguma uzraudzība un rīcība nolūkā mazināt to riskus un palielināt labvēlīgo iedarbību. Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 31. marta Regula (EK) Nr. 726/2004, ar ko nosaka cilvēkiem paredzēto un veterināro zāļu reģistrēšanas un uzraudzības Kopienas procedūras un izveido Eiropas Zāļu aģentūru; OV L 136, 20.5.2005., 1.-32. lpp.

27 Dalībvalstīm jāveic valsts līmeņa pasākumi, lai viena gada laikā īstenotu šāda veida Padomes lēmumus (9. panta 1. punkts).

pienākumu ieviest kriminālsankcijas[28]. Padomes lēmumā[29] tika atzīts, ka riska novērtējumā trūkst pārliecinošu zinātnisku pierādījumu attiecībā uz BZP vispārējo bīstamību, taču tajā minēts, ka, „ievērojot piesardzības principu", pasākumi tomēr ir jāveic, jo viela apdraud veselību.

## 5. APTAUJAS REZULTĀTI

Dalībvalstīs veiktā aptauja[30] liecina, ka informācijas apmaiņas mehānisms ir lietderīgs rīks, lai tās brīdinātu par kaimiņvalstīs atklātām jaunām vielām. Tomēr vairākas valstis norādījušas, ka vēlētos saņemt sīkāku informāciju, jo īpaši toksikoloģisko vai tiesu medicīnas informāciju. Vairums dalībvalstu norāda, ka vielas, kuras pēc kopīga ziņojuma publicēšanas nav iekļautas riska novērtējumā, ir pastāvīgi jāuzrauga.

Zinātniskā komiteja apzinās, ka riska novērtējumos parasti tiek izmantotas nepilnīgas zināšanas, jo informācija par jaunām vielām ir ļoti trūcīga, taču tā arī uzsver, ka riska novērtēšanas procesa atbalstīšanai, piemēram, toksikoloģisko testu veikšanai, jānodrošina papildu resursi. Vairākas dalībvalstis atbalsta šo ierosinājumu.

Vairākas dalībvalstis pauž bažas par to, ka Padomes lēmums var vienlaicīgi regulēt tikai vienu psihoaktīvu vielu. Tās apgalvo, ka šāda pieeja liedz veikt vispusīgu regulēšanu, jo, tiklīdz vienai vielai piemēro kontroles pasākumus, tās vietā drīz vien var izgudrot un sākt tirgot jaunu. Tāpat sarežģījumus rada tādu narkotisko vielu regulēšana, kas ir vairāku vielu savienojumi dažādos variantos, jo katra no tām būtu jāaplūko atsevišķi. Tieši tāpēc *Spice* netiek regulēta ES līmenī.

Vairākas dalībvalstis ir ieviesušas vispārīgāku pieeju, ar ko mēģinājušas vienlaicīgi regulēt vairākas vielas[31], taču ne visas dalībvalstis šo metodi izmanto. Kaut arī vienlaicīgas kontroles pasākumi ķīmiski saistīto vielu grupai ir viens no paņēmieniem, kā risināt šo problēmu, kam būtu jāvelta pamatīga diskusija, praksē ir visai sarežģīti vienlaicīgi regulēt dažādas vielas, turklāt nevar izmantot stingri noteiktu zinātnisku pieeju, jo vienā kopējā grupā iekļautām vielām mēdz būt atšķirīga iedarbība un iespējamais kaitīgums. *EMCDDA* zinātniskā komiteja norādīja, ka riska novērtējumos varētu iekļaut plašāku iztirzājumu par ķīmiski saistīto vielu savienojumiem, lai gūtu labāku priekšstatu par saistītām vielām, kas var nonākt tirgū.

Aptauja liecina, ka lielu daļu dalībvalstu neapmierina pašreizējā situācija, kad trūkst alternatīvu krimināltiesvedības kontroles pasākumiem, un norāda uz vajadzību apsvērt plašāku iespēju klāstu, jo īpaši pagaidu kontroles un riska pārvaldības pasākumus.

Attiecībā uz lēmumu pieņemšanas ilgumu visas dalībvalstis uzsver, ka jārīkojas ātri, lai varētu regulēt jaunas psihoaktīvas vielas. Aptaujas rezultāti liecina, ka vairums dalībvalstu uzskata, ka lēmumu pieņemšanas process ir pārāk lēns — BZP un mefedronam kontroles pasākumus piemēroja attiecīgi 15 un 12 mēnešus pēc kopīgā ziņojuma publicēšanas.

Septiņpadsmit dalībvalstis atbalsta ātri īstenojamu/ārkārtas procedūru jo īpaši gadījumā, ja viela var radīt ievērojamu kaitējumu un sīkāki zinātniskie pētījumi var aizņemt vairāk laika.

---

28 COM (2007) 430 galīgā redakcija, 17.7.2007.; COM (2010) 583 galīgā redakcija; 2010/0293 (NLE), 20.10.2010.

29 OV L 63, 7.3.2008., 45. lpp., 8. apsvērums.

30 Kopsavilkuma ziņojumu par aptaujas rezultātiem sk. pielikumā (7. iedaļa).

31 Ķīmiski saistīto vielu savienojumu grupas vienlaicīgs novērtējums un/vai kontrole.

Dažas dalībvalstis jau izmanto šo ārkārtas pieeju — paātrinātu procedūru, ar kuras palīdzību uz noteiktu laiku tiek ierobežota jaunu vielu tirdzniecība. Viena dalībvalsts ierosināja izveidot pastāvīgu komiteju, lai ES iestādes un aģentūras varētu pieņemt lēmumus par pagaidu pasākumiem. Kāda cita dalībvalsts ieteica ievērot piesardzību attiecībā uz ārkārtas pasākumiem, norādot uz to, ka tie var būt riskanti, jo aizliegumi var netikt atcelti pat tad, ja riska novērtējumā nav gūti pierādījumi par vielas kaitīgumu.

## 6. VAJADZĪBA PĒC VISAPTVEROŠAS STRATĒĢIJAS

Kaut arī var izrādīties, ka jaunas psihoaktīvas vielas nodara mazāku kaitējumu sabiedrībai nekā ierastās nelegālās narkotikas[32], pienākums aizsargāt sabiedrības veselību nepieļauj tās atstāt bez ievērības. Tāpēc ES līmenī jāizstrādā stingra un visaptveroša pieeja attiecībā uz šīm vielām, kuras kļūst pieejamas lielos daudzumos, kā arī kļūst aizvien iecienītākas. Vislielāko problēmu izraisa tas, ka to ražošana un tirdzniecība notiek normatīvā regulējuma „pelēkajā zonā", lavierējot starp narkotiku kontroles, pārtikas nekaitīguma, patērētāju aizsardzības, zāļu un ķīmisko vielu tiesību aktiem. Daudzu dalībvalstu iestādēm bieži vien nav skaidrs, ar kuriem normatīvajiem dokumentiem vislabāk regulēt šīs vielas.

Padomes lēmumu var uzskatīt gan par rīku, kas paredzēts sabiedrības veselības aizsardzībai, gan par krimināltiesvedības instrumentu, kura mērķis ir regulēt jaunas psihoaktīvas vielas, pastiprinot dalībvalstu savstarpējo tiesībaizsardzību un tiesu sadarbību. Tomēr pēdējo piecu gadu laikā tas ir vairāk izmantots kā sabiedrības veselības aizsardzības rīks, ar kura palīdzību iestādes varējušas apmainīties ar informāciju par jaunām vielām un izprast un paredzēt šī strauji mainīgā tirgus tendences. Lēmums ir izmantots kā krimināltiesvedības instruments tikai divas reizes, lai attiecībā uz divām vielām piemērotu kontroles pasākumus un pēc tam arī krimināl sankcijas.

Daudzas vielas, par ko ziņojušas dalībvalstis, neizraisīja bažas ES mērogā, tāpēc ar tām saistītos jautājumus risināja tikai valstu līmenī. Daži izstrādājumi, piemēram, *Spice*, bija sastopami vairākās ES dalībvalstīs, taču tiem nerada ES līmeņa risinājumus, jo Padomes lēmums paredz visai ierobežotas rīcības iespējas attiecībā uz šādu vielu maisījumiem. Visticamāk, ka dažas citas vielas, kuras var apdraudēt sabiedrības veselību, varēja regulēt ES līmenī, ja vien Padomes lēmumā papildus krimināltiesvedības kontroles pasākumiem būtu paredzēti ne tik stingri riska pārvaldības veidi

Pašreizējā Padomes lēmuma darbības joma, kas atspoguļo abu ANO konvenciju par narkotiskajām vielām darbības jomu, paredz ierobežotas iespējas regulēt šīs vielas, tādējādi samazinot to vielu skaitu, kuras iespējams efektīvi kontrolēt ES līmenī. Kaut arī dalībvalstis, šķiet, ir vienisprātis, ka krimināltiesībām jābūt vienam no kontroles pasākumiem ES līmenī attiecībā uz jaunām psihoaktīvām vielām, lielākā daļa tomēr piekrīt, ka tās ne vienmēr ir ilgtspējīgs risinājums jaunu psihoaktīvu vielu izplatības ierobežošanai un nekādā gadījumā nedrīkst būt vienīgais risinājums. Dalībvalstis piekrīt, ka kontroles galvenais mērķis ir aizsargāt iedzīvotājus pret nezināmiem riskiem, ko rada šīs vielas.

---

[32] Riska novērtējuma ziņojumos par BZP un mefedronu minēti divi nāves gadījumi, kuros šīs vielas bijušas vienīgais nāves cēlonis. Jāatzīmē, ka kopš tā laika ir ziņots vēl par citiem gadījumiem. *EMCDDA* lēš, ka ik gadu no opiātu un kokaīna pārdozēšanas mirst 7500–8000 ES iedzīvotāju. 10458/07, CORDROGUE 35, 5.6.2007.; 12658/10, CORDROGUE 67, 29.7.2010.; *EMCDDA* 2010. gada ziņojums par narkomānijas problēmu Eiropā, 16. lpp.

Informācijas apmaiņas un riska novērtēšanas posmos dalībvalstis varēja dalīties informācijā un tādējādi gūt piemērotus un laicīgus datus par šī strauji augošā tirgus tendencēm un jaunumiem. Riska novērtējums ir neaizstājams ES mēroga pētījumu apkopojums, taču tas ir jāpilnveido, lai lēmumus var pieņemt, pamatojoties uz pierādījumiem. Saskaņā ar aptaujas rezultātiem ir jāsagādā resursi jo īpaši toksikoloģijas un tiesu medicīnas analīzēm nolūkā novērst šķēršļus, kas traucē novērtēt jaunas vielas, par kurām gandrīz nekas nav zināms.

Jautājumā par lēmumu pieņemšanu respondenti ir vienisprātis, ka būtiska nozīme ir ātrai rīcībai ES līmenī. Kā minējušas dažas dalībvalstis, rīcību var paātrināt, izmantojot labi pārbaudītus instrumentus pārtikas un preču nekaitīguma un bīstamu ķīmisko vielu jomā. Dažos gadījumos tie varētu būt starpposma instrumenti, kamēr nav pieņemts lēmums par krimināltiesvedības kontroles pasākumiem. Šīm sistēmām ir paziņošanas un informācijas apmaiņas mehānisms, kā arī ārkārtas procedūras (tostarp pagaidu aizliegumi) gadījumā, ja varētu būt nenovēršami draudi veselībai. Tajās ir iekļautas arī klasifikācijas sistēmas, kas ļauj iestādēm veikt piemērotus pasākumus atkarībā no novērtētā izstrādājuma riska pakāpes. Šādi mehānismi ļautu dalībvalstīm pieņemt elastīgākus lēmumus par vispiemērotāko kontroles veidu noteiktai vielai, kā arī ļautu rīkoties ātrāk.

## 7. SECINĀJUMI UN TURPMĀKIE PASĀKUMI

Padomes lēmums par jaunām psihoaktīvām vielām neapšaubāmi ir lietderīgs instruments jaunu vielu kontrolei ES līmenī, jo īpaši tāpēc, ka tas nodrošina informācijas apmaiņu starp dalībvalstīm (agrīnās brīdināšanas sistēma). Tomēr šis novērtējums liecina, ka lēmumam ir trīs būtiski trūkumi attiecībā uz Eiropas līmeņa kontroles pasākumu piemērošanu šādām vielām:

- tas nenodrošina efektīvu kontroli gadījumā, ja tirgū nonāk ļoti liels daudzums jaunu psihoaktīvu vielu, kā tas ir šobrīd, jo vielas tiek kontrolētas tikai pa vienai laikietilpīgā procesā;

- tas darbojas novēloti, jo kontroles pasākumiem pakļautās vielas ātri vien tiek aizstātas ar jaunām, kam ir līdzīga iedarbība, bieži vien tikai nedaudz izmainot ķīmisko sastāvu;

- tajā ir pārāk maz kontroles pasākumu veidu.

Tāpēc, veicot papildu ietekmes novērtējumu, Komisija pārbaudīs, vai ir jāievieš efektīvāks juridisks instruments. Tā centīsies līdzsvarot vajadzību pēc ātrās reaģēšanas mehānisma un labāku riska novērtējumu par vielām. Tā izvērtēs pasākumus, ko varētu izmantot, lai uzlabotu toksikoloģiskās un tiesu medicīnas informācijas apkopošanu.

Komisija uzskata, ka ES līmenī ir vajadzīgs visaptverošs risinājums, lai novērstu visas nepilnības, ko izraisa narkotiku kontroles un cita veida tiesību aktu, tostarp pārtikas vai preču nekaitīguma tiesību aktu, nesaskaņotība. Jāapsver arī citi riska pārvaldības veidi, ne tikai krimināltiesvedības kontroles pasākumi, lai ES līmenī varētu ātrāk reaģēt uz jaunām vielām, kuras nonāk tirgū un var būt kaitīgas.

Lai vairotu izpratni par jaunu psihoaktīvu vielu strauji augošo tirgu, Komisija centīsies rast metodes tādu vielu uzraudzīšanai, kuras nav iekļautas riska novērtējumā, bet var būt kaitīgas[33], kā arī tādu vielu uzraudzīšanai, uz kurām attiecas kontroles pasākumi.

Visi tiesību aktu priekšlikumi par jaunām psihoaktīvām vielām jāizstrādā, pamatojoties uz pamatīgu un visaptverošu analīzi un diskusiju. Tāpēc Eiropas Parlaments un Padome ir aicināti piedalīties diskusijā par to, kā uzlabot šīs jomas ES tiesību aktu efektivitāti. Komisija plāno rudenī izklāstīt Eiropas Parlamentam un Padomei Padomes Lēmuma 2005/387/TI pārskatīšanas galvenos mērķus un iespējas.

Tā kā tiesību akti vieni paši nav pilnīgs risinājums sarežģītajiem problēmjautājumiem, kas saistīti ar jaunām psihoaktīvām vielām, Komisija aicina dalībvalstis aktīvāk uzlabot narkomānijas novēršanas un informēšanas par narkomāniju programmu efektivitāti[34], ņemot vērā to, ka jaunas psihoaktīvas vielas kļūst aizvien iecienītākas.

---

33 Piemēram, mCPP un *Spice*.

34 Viena no Komisijas programmas „Narkomānijas novēršana un informēšana par narkomāniju" prioritātēm ir integrētu un inovatīvu pieeju izstrādāšana, lai apzinātu un uzraudzītu jaunas psihoaktīvas vielas un piemērotos to patēriņa tendencēm. Eiropas Parlamenta un Padomes 2007. gada 25. septembra Lēmums Nr. 1150/2007/EK, ar ko laikposmam no 2007. gada līdz 2013. gadam kā daļu no vispārējās programmas „Pamattiesības un tiesiskums" izveido īpašu programmu „Narkomānijas novēršana un informēšana par narkomāniju"; OV L 257, 3.10.2007., 23. lpp.